

ญาณวิทยา

กับจิตวิทยาปัจจุบัน

วรายุทธ ศรีวีรกุล

๑ บทนำ

ปรัชญามีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ถ้าหากจะนับว่าการที่มนุษย์เริ่มรู้จักถามคำถาม ยกตัวอย่างเช่น “ภัยธรรมชาติมาจากไหน” “เราจะเอาใจเทพได้อย่างไร” ฯลฯ และพยายามหาคำตอบให้กับคำถามเหล่านี้เป็นปรัชญาแล้ว ก็กล่าวได้ว่าปรัชญาเกิดขึ้นมาเกือบพร้อมๆ กับการมีอยู่ของมนุษย์ แต่ปรัชญาในฐานะที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรที่เก่าแก่ที่สุดเห็นจะได้แก่คัมภีร์พระเวทของอินเดียในโลกละวันออก ซึ่งถือว่าความรู้และการปฏิบัติแยกจากกันไม่ออก ปรัชญาจึงเกี่ยวพันกันกับศาสนาในฐานะเป็นวิถีชีวิต (way of life) การเกี่ยวพันกันดังกล่าวยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีผู้พยายามแยกปรัชญาออกจากศาสนา แต่การแยกดังกล่าวเป็นไปเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ในทางความคิดเท่านั้น ในทางปฏิบัติปรัชญาและศาสนายังคงเกี่ยวพันกันอย่างลึกซึ้งไม่ว่าจะเป็นในอินเดีย จีน ญี่ปุ่น หรือแม้กระทั่งในประเทศไทย นักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ของไทยดังเช่นท่านพุทธทาสภิกขุ ไม่นิยมส่งเสริมให้คนศึกษาพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นปรัชญา ท่านกล่าวว่า “ผม

เห็นว่าทั้งโลกนี้เรากำลังจะแย่งเพราะติดเฮโรอีนปรัชญา คือ เสพติดปรัชญา ผมเห็นว่าคนไปติดเฮโรอีนปรัชญาเสียหมด จึงไม่มีตัวศาสนาหรือศีลธรรม นี่เป็นต้นเหตุให้ศีลธรรมหมดไปจากโลกอย่างน้อยก็ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ อีก ๕๐ เปอร์เซ็นต์ มันหมดไปเพราะคนไปติดในวัตถุในความสุข ความอร่อยทางเนื้อหนัง”^๑ สำหรับโลกตะวันตก ปรัชญาเริ่มแยกตัวออกจากศาสนาในยุคกรีกโบราณ ทาเลส (Thales) เป็นคนแรกที่ลุกขึ้นมาท้าทายพาราไดม์ของคนรุ่นเก่าที่มักอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติโดยการอ้างเทพ (Kiri Bunchua, 2535: 45) นับจากนั้นเป็นต้นมาปรัชญาตะวันตกก็มีภาวะอิสระ (autonomy) กล่าวคือ สามารถแยกตัวออกมาเป็นความรู้เพื่อความรู้ แทนที่จะเป็นความรู้เพื่อการปฏิบัติเหมือนดังเช่นในตอนแรก (Stace, 2514: 12)

ปรัชญาตะวันตกในยุคกรีกรวบรวมวิชาการต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน แต่ในท่ามกลางวิชาการต่างๆ เหล่านั้น วิชาที่ถือได้ว่ายูนัยอดสุด คือ ปรัชญาแรก (First Philosophy) หรือ อภิปรัชญา (metaphysics) เพราะเป็นราชินีแห่งศาสตร์ทั้งปวง (queen of the

^๑ ดูรายละเอียดได้จาก พระเมธีธรรมาภรณ์ ใน *เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาส - ชาตรี* หน้า ๑๘.

sciences) (Kreyche, 1959 : 2) ^๒ การสืบสาวทางปรัชญาในยุคกรีกโบราณเป็นการสืบสาวไปรอบๆ อภิปรัชญา ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาในยุคนั้นเป็นปรัชญาในฐานะอภิปรัชญา (philosophy as metaphysics) ครั้งลู่วังมาถึงยุคกลาง ยุคที่พระศาสนจักรคาทอลิกครองอำนาจทั้งในทางโลกและทางธรรม ปรัชญาถูกลดฐานะลงเป็นเพียงสาวใช้ของเทวศาสตร์ นักปรัชญายุคกลางพยายามนำปรัชญามาอธิบายข้อคำสอนหรือข้อความเชื่อ (dogmas) ของศาสนา แต่เมื่อใดก็ตามที่เกิดสภาพที่เรียกว่า "Double Truth" กล่าวคือ ข้อความเชื่อในทางศาสนาอาจจะไม่จริงในทางปรัชญา หรือสิ่งที่จริงในทางปรัชญาอาจจะไม่จริงในทางศาสนา นักปรัชญาจะถือเอาคำสอนของศาสนาเป็นข้อยุติ ถ้าใครไม่ทำตามนี้ ก็จะถูกหาว่าเป็นเฮเรติก (heretic) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเมื่อใดก็ตามที่มีการขัดแย้งระหว่างเหตุผล (reason) กับความเชื่อ (faith) หรือวिरณ (revelation) นักปรัชญาจะเลือกวिरณเสมอ ^๓ พอมาถึงยุคใหม่นักปรัชญาดังเช่น ฮอบส์และเดส์การ์ตส์ต่างก็มองเห็นว่า บัดนี้ถึงเวลาที่จะ "ปลดแอก" ให้กับนักคิดตั้งเช่น โคเปอร์นิคัสและกาลิเลโอ ให้รอดพ้นจากอาญาสิทธิ์ของพระศาสนจักร (Rorty, 1979 : 131) เดส์การ์ตส์มองเห็นว่าการสืบสาวทางปรัชญาก่อนหน้านี้เป็นแนวทาง

ที่ผิดพลาดเพราะมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่อภิปรัชญา แนวทางที่ถูกจะต้องมีศูนย์กลางอยู่ที่ญาณวิทยา (epistemology) ปรัชญาสำหรับเดส์การ์ตส์จึงเป็นปรัชญาในฐานะญาณวิทยา (philosophy as epistemology) หรือปรัชญาในฐานะทฤษฎีความรู้ (philosophy as theory of knowledge) แต่ผู้ที่ได้ชื่อว่า ทำการแบ่งเขตแดนระหว่างปรัชญา และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ^๔ ได้สำเร็จหลังจากที่หลุดพ้นจาก "แอก" ของพระศาสนจักรมาด้วยกัน คือ ค้านท์ ค้านท์เป็นผู้ที่ชี้ให้เห็นว่าปรัชญาคือ รากฐานของศาสตร์ทั้งปวง (foundation of the sciences) (Rorty : 132) กล่าวได้ว่าค้านท์เป็นผู้เปลี่ยนมโนทัศน์ของปรัชญา จากฐานะราชินี (ในสมัยโบราณ) ฐานะสาวใช้ (ในสมัยกลาง) มาเป็นรากฐาน (ในสมัยใหม่) คำถามที่เป็นศูนย์กลางในปรัชญาของค้านท์ "ไม่ได้อยู่ที่ "ความเป็นจริงคืออะไร" แต่อยู่ที่ "ความรู้เป็นไปได้อย่างไร" (How is knowledge possible?)^๕

เมื่อวิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้แยกตัวออกไป ^๖ ต่อมาวิทยาศาสตร์สังคมก็ทยอยแยกตัวออกไปอีก ล่าสุดก็คือ จิตวิทยา หลายคนจึงมองว่าปรัชญาเปรียบเสมือนแม่แก่ๆที่กำลังจะตายเพราะเหลือลูกๆ ที่อยู่ในปกครองเพียงไม่กี่คน ครั้นลู่วังมาถึงยุคสมัยของเรา ชาวปฏิฐานนิยมแบบตรรก (logical positivists)

^๒ การเปรียบเทียบอภิปรัชญาเป็นราชินีนับว่าเป็น การเปรียบเทียบ (analogy) ที่เหมาะสม เพราะราชินีเป็นเพศหญิง เป็น "แม่" ที่สามารถให้กำเนิดแก่ลูก ๆ ส่วนราชาซึ่งเป็น "พ่อ" นั้นไม่มีมดลูกที่จะให้กำเนิดแก่ใครได้.

^๓ นี่ย่อมแสดงให้เห็นถึงความต่ำต้อยของปรัชญาว่าไม่สามารถเทียบเทียมกับความสูงส่งของผู้เป็นนายคือ เทววิทยาได้.

^๔ คนในสมัยนั้น เรียก วิทยาศาสตร์ธรรมชาติว่า "วิทยาศาสตร์ใหม่" (the new sciences).

^๕ นักปรัชญาหลังค้านท์ มีทั้งที่เดินตามแนวญาณวิทยาและแนวอภิปรัชญา.

^๖ แต่โคเวนถือว่า ไม่มี การแบ่งเขตแดนที่เด่นชัดระหว่างปรัชญากับวิทยาศาสตร์.

นับตั้งแต่ชาวขอมมเวียนนามาจนกระทั่งถึงแอร์ (Ayer) ไม่มีใครสักคนที่จะไม่ “ตามล่า” อภิปรัชญา ทุกคนต่างก็ “รุมอัด” อภิปรัชญาเสียจนกล่าวได้ว่า ในสายตาของพวกเขา อภิปรัชญาตายสนิทอย่างชนิดที่ไม่มีความฟื้น ในที่สุดจึงดูเหมือนว่าปรัชญา^๗ ยังเหลือลูกอยู่เพียงคนเดียวคือญาณวิทยา แต่นิจจา หลายคนมองว่า ลูกคนนี้คงเติบโตยากถ้าหากยังอยู่กับแม่แก่ๆ คนนี้ จึงมีผู้เสนอว่า ควรยกลูกคนนี้ให้กับคนที่ดูเหมือนว่าแข็งแรงกว่า คือ จิตวิทยาเชิงดูแทน และนี่คือที่มาของบทความนี้ บทความนี้ต้องการที่จะสืบสาวดูว่า :

๑. ญาณวิทยาแบบใหม่จะสามารถแทนที่หรือสนับสนุนญาณวิทยาแบบดั้งเดิมได้จริงหรือ
๒. ญาณวิทยาแบบดั้งเดิมเล็งไม่โตจริงหรือ

๒	ญาณวิทยาแบบดั้งเดิมหรือญาณวิทยาเชิงปทัสถาน (Normative epistemology)
---	---

ในขณะที่จริยศาสตร์สืบสาวเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ ญาณวิทยาแบบดั้งเดิมสืบสาวเกี่ยวกับความเชื่อของมนุษย์ (human belief) แต่ทั้งการกระทำและความเชื่อต่างก็เป็นเรื่องที่วิทยาศาสตร์ศึกษาเหมือนกัน ดังนั้น เพื่อความรัดกุมและกระจ่างชัดตามสูตร “แบ่งและพิชิต” (a strategy of divide and conquer) จึงควรแยกพิจารณาตามลักษณะคำถามดัง

ต่อไปนี้ (Kornblith, 1985 : 1-2)

ในเรื่องของการกระทำหรือพฤติกรรม มีคำถามที่เกี่ยวข้องคือ

A. คนเราควรประพฤติตนอย่างไร? ผู้มีหน้าที่ตอบคำถามนี้ คือนักจริยศาสตร์

B. คนเราประพฤติตนอย่างไร? ผู้มีหน้าที่ตอบคำถามนี้ คือนักวิทยาศาสตร์

C. คนเราประพฤติในวิถีทางที่ควรหรือไม่? คอร์นบลิทท์ถือว่า นักจริยศาสตร์และนักวิทยาศาสตร์ต้องมาคุยกันเพื่อจะตอบคำถามข้อนี้

ในเรื่องของความเชื่อก็เป็นไปในทำนองเดียวกันคือ

๑. เราควรได้ข้อความเชื่อมาอย่างไร? (How ought we to arrive at our beliefs?) ผู้มีหน้าที่ตอบคำถามนี้คือนักปรัชญา กล่าวให้เหมาะเจาะจะลงไปที่คือนักญาณวิทยาแบบดั้งเดิม

๒. เราได้ข้อความเชื่อมาอย่างไร (How do we arrive at our beliefs?) ผู้มีหน้าที่ตอบคือ นักจิตวิทยา

๓. กระบวนการที่เราได้ข้อความเชื่อมา เป็นอันเดียวกันกับกระบวนการที่ควรได้มาหรือเปล่า? คอร์นบลิทท์ถือว่า ทั้งนักปรัชญาและนักจิตวิทยาต้องมาคุยกัน หลังจากที่ต่างคนต่างก็สืบสาวคำถามที่ (๑) และ (๒) ตามลำดับ

ดูเหมือนว่า การสืบสาวของนักวิทยาศาสตร์

^๗ ในที่นี้หมายถึง ปรัชญาบริสุทธิ์ (pure philosophy).

^๘ ความจริงคอร์นบลิทท์ ถือว่าเป็นหน้าที่ของนักจิตวิทยา แต่ผู้เขียนคิดว่าถือเป็นหน้าที่ของนักวิทยาศาสตร์จะเหมาะสมกว่า เพราะนักวิทยาศาสตร์สาขาอื่น ๆ เช่น นักสังคมวิทยา นักมานุษยวิทยา นักสรีรวิทยา นักสังคมชีววิทยา ก็ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์เช่นเดียวกัน.

เป็นการสืบสาวเกี่ยวกับข้อเท็จจริง (descriptive or IS) แต่การสืบสาวของนักปรัชญาเป็นการสืบสาวเกี่ยวกับคุณค่า (normative or OUGHT) ญาณวิทยาแบบดั้งเดิมเป็นการสืบสาวคำถามข้อที่ ๑ ที่ว่า “เราควรได้ข้อความเชื่ออย่างไร” ปัญหาที่เกิดขึ้นคือนักปรัชญามีความเห็นไม่ตรงกันในการตอบคำถามนี้ อันที่จริงคำถามนี้เป็นอันเดียวกันกับคำถามที่ว่า “เราควรอ้างเหตุผลสนับสนุนข้อความเชื่อของเราอย่างไร” (How ought we to justify our beliefs?) ซึ่งเป็นศูนย์กลางของทฤษฎีความรู้หรือญาณวิทยาแบบดั้งเดิมเพื่อที่จะมองเห็นได้ชัดโปรตัสเกตการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

X รู้ว่า p เมื่อและต่อเมื่อ (Ayer, 1956 : 35)

a) x เชื่อว่า p

b) p จริง

c) x มีเหตุผลสนับสนุนในการเชื่อว่า

p^๙

เมื่อแยกแยะดูเราจะพบว่า นักปรัชญามีเรื่องถกเถียงกันอย่างขนาดหนักเกี่ยวกับทฤษฎีความจริง (theories of truth) และทฤษฎีเกี่ยวกับการอ้างเหตุผลสนับสนุนความเชื่อ แนวคิดหรือทฤษฎีทุกแนวจะมีช่องโหว่ให้ถูกโจมตีเสมอ ยกตัวอย่างเช่น ทฤษฎีแห่ง

ความสอดคล้องเกี่ยวกับการอ้างเหตุผลสนับสนุนข้อความเชื่อ (the coherence theory of justification) ได้เสนอคำตอบให้กับคำถามที่ข้อ ๑ ว่า ในการที่จะตัดสินใจว่าจะยอมรับหรือละทิ้งข้อความใดๆ เราควรจะพิจารณาว่ามันเหมาะสมหรือสอดคล้อง (Cohere with) กับข้อความเชื่ออื่นๆ ของเราหรือไม่ ถ้าหากไม่สอดคล้องก็ทิ้งไปเสีย เราควรยอมรับเฉพาะข้อความเชื่อที่สอดคล้องกับข้อความเชื่อที่เราถืออยู่ก่อนแล้วเท่านั้น (Kornblith : 2) ปัญหาที่เกิดขึ้นกับทฤษฎีแห่งความสอดคล้องทั้งหลาย ก็คือทฤษฎีเหล่านี้ไม่สามารถจัดหาที่หาทาง (accommodate) ให้กับการรับรู้ (perception) ในฐานะที่เป็นแหล่งพื้นฐานของความรู้เกี่ยวกับโลก คราวนี้ลองหันมาพิจารณาทฤษฎีรากฐานเกี่ยวกับการอ้างเหตุผลสนับสนุนความเชื่อดูบ้าง หลักการพื้นฐานของทฤษฎีนี้คือ ข้อความเชื่อต่าง ๆ ของเราหรือความรู้ของเราล้วนแต่มีรากฐาน (foundations) สิ่งที่เราเรียกว่ารากฐานก็คือข้อความเชื่อพื้นฐานทางญาณวิทยา (epistemologically basic beliefs) ซึ่งตรงกับ (correspond) ข้อมูลทางผัสสะ (sensory input) (Pollock, 1986 : 20) บรรดาผู้ที่ยึดถือทฤษฎีนี้เสนอแนะว่า เราควรยอมรับเฉพาะข้อความเชื่อที่มีรากฐานรองรับ กล่าวอีกนัย

^๙ ถึงแม้การนิยามความรู้ที่ว่า “Knowledge is justified true belief.” จะเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง แต่ก็เกิดปัญหาขึ้นจนได้ เมื่อ Gettier สร้างปัญหาขึ้นมาในบทความของเขาชื่อ “Is Justified True Belief Knowledge?” ในปี ๑๙๖๓ หลังจากที่ปัญหาเกิดขึ้นก็มีผู้พยายามแก้ไขโดยการเพิ่มเติมเงื่อนไขเข้ามา เช่น (๑) Roderick Chisholm เพิ่มเงื่อนไข “nondefectiveness” เข้ามาเป็น “nondefective justified true belief” (๒) Keith Lehrer เพิ่มเงื่อนไข “indefeasibility” เข้ามาเป็น “indefeasible justified true belief” (๓) Bary Stroud เพิ่มเกณฑ์ “by no accident” เข้า มาเป็น “justified belief which is true by no accident” ในขณะที่ (4) William James Earle ถือว่าไม่ต้องเพิ่มเงื่อนไขอะไรเข้ามาทั้งสิ้น เพียงแต่ให้ถือว่าข้อตัดสินเกี่ยวกับการอ้างเหตุผลสนับสนุนนั้นเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ (corrigible).

หนึ่งก็คือ เราควรเลิกเชื่อ p เมื่อใดก็ตามที่เราไม่สามารถโยง p เข้ากับข้อความเชื่อพื้นฐาน ปัญหาที่เกิดขึ้นกับทฤษฎีรากฐานคือ (๑) เราจะสามารถมีข้อความเชื่อเชิงประจักษ์ซึ่งเป็นพื้นฐานได้อย่างไร (Bonjour, 1985 : 30) และ (๒) คนเราโดยปกติมักจะไม่มีสืบสวาทรากฐานในการอ้างเหตุผลสนับสนุนข้อความเชื่อของตน (Harman, 1984 : 242)

จากตัวอย่างเหล่านี้ก็คงพอจะมองเห็นแล้วว่าการถกเถียงกันของนักปรัชญาเป็นอย่างไร จุดที่เป็นปัญหาพื้นฐานที่สุดของปรัชญาก็คือ นักปรัชญาแทบทุกคนต่างก็เชื่อที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของเกณฑ์ที่เป็นกลางๆ ไม่มีใครสามารถเข้าถึงโลกแห่งวัตถุทางกายภาพโลกแห่งปรนัยหรือโลกที่ไร้สีทางญาณวิทยาได้ (Gellner, 1979 : 41) โดยปกตินักปรัชญามักจะนึกถึงปัญหาของตนว่าเป็นปัญหาตลอดกาล (Rorty : 3) ข้อความเชื่อใดที่มีการยอมรับร่วมกันและไม่มีปัญหาก็มักจะตกเป็นของวิชาอื่นไป การถกเถียงกันของนักปรัชญาจึงดูเหมือนว่าไม่มีวันสิ้นสุด หลายคนจึงมองว่าการถกเถียงกันของนักปรัชญาไม่เคยได้อะไรเป็นขึ้นเป็นอัน การถกเถียงกันเป็นแต่เพียงการอ้างเหตุผลเพื่อเอาชนะกันเฉยๆ วิชาปรัชญาจึงดูเหมือนว่าวนไปวนมาเหมือนกับพายเรือในอ่าง ในขณะที่วิทยาศาสตร์ธรรมชาติดูเหมือนว่ามีความก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา ^{๑๐} ด้วยเหตุนี้นักปรัชญาหลายคนจึงเกิดความเบื่อหน่ายและหาทางออกด้วยรูปแบบที่

แตกต่างกันในวงการปรัชญา ไม่ใช่เรื่องแปลกที่นักปรัชญาทั้งวงการแล้วหันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น เกลเนอร์ (Ernest Gellner) ทั้งปรัชญาแล้วกลายเป็นนักมานุษยวิทยาสังคม (social anthropologist) ในเวลาเดียวกันก็ไม่ใช่เรื่องแปลกอีกเช่นกันที่นักฟิสิกส์ตั้งเช่น มัค (Ernst Mach) และคาปริ่า (Fritjof Capra) หรือนักจุลชีววิทยา ดังเช่น มาซาโนบุ ฟูกูโอกะ ละทิ้งอาชีพเดิมแล้วกลายมาเป็นนักปรัชญา

๓	ญาณวิทยาแบบใหม่หรือแบบธรรมชาติ (Naturalistic Epistemology)
---	---

ญาณวิทยาแบบใหม่ เป็นทางออกอย่างหนึ่งของนักปรัชญา ก่อนที่จะทำการสำรวจเกี่ยวกับญาณวิทยาประเภทนี้ ขอทบทวนคำถามทั้ง ๓ ข้ออีกครั้งหนึ่ง คือ

๑. เราควรได้มาซึ่งข้อความเชื่อด้วยวิธีใด
๒. เราได้มาซึ่งข้อความเชื่อด้วยวิธีใด
๓. กระบวนการที่เราได้มาซึ่งข้อความเชื่อเป็นอันเดียวกันกับกระบวนการที่เราควรได้มาหรือไม่

ในขณะที่ญาณวิทยาแบบเก่าพยายามตอบคำถามข้อที่ ๑ ญาณวิทยาแบบใหม่กลับทั้งคำถามที่ข้อที่ ๑ ญาณวิทยาแบบใหม่หรือแบบธรรมชาติแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ

๑. แบบจัด (Strong Naturalistic Epistemology)
๒. แบบอ่อน (Weak Naturalistic Epistemology)

^{๑๐} แม้กระทั่งเรื่องความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ ก็ยังเป็นที่ถกเถียงกันในระหว่างนักปรัชญา นักปรัชญาจะยอมรับข้อความที่ว่า "วิทยาศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลง" มากกว่าข้อความที่ว่า "วิทยาศาสตร์มีความก้าวหน้า" เพราะนักปรัชญาต่างก็ถือว่าการเปลี่ยนแปลงไม่จำเป็นต้องไปถึงความก้าวหน้าเสมอไป.

ญาณวิทยาธรรมชาติแบบจัดมุ่งตอบเฉพาะคำถามข้อที่ ๒ เพราะถือว่าคำถามทุกคำถามในญาณวิทยาสามารถถูกแทนที่ได้โดยคำถามในจิตวิทยา กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือคำถามในจิตวิทยาครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดของญาณวิทยา กล่าวให้ชัดเจนขึ้นไปอีกก็คือญาณวิทยาเป็นเพียงบทหนึ่งของจิตวิทยา (Quine, 1969 : 83) ญาณวิทยากลายเป็นจิตวิทยาในทำนองเดียวกันกับวิชาเล่นแร่แปรธาตุกลายเป็นวิชาเคมี สเตราด์ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับญาณวิทยาแบบธรรมชาติไว้อย่างชัดเจนว่า เป็นการศึกษาทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการรับรู้ การเรียนรู้ ความคิด การเรียนรู้ภาษา การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาความรู้ในเชิงประวัติศาสตร์ (Stroud, 1981 : 71)

ญาณวิทยาธรรมชาติแบบอ่อน^{๑๑} ทิ้งคำถามข้อที่ ๑ และ ๒ แต่หันไปพิจารณาหาคำตอบให้กับคำถามที่ ๓ แทน นักญาณวิทยาธรรมชาติแบบอ่อนถือว่า นักปรัชญาและนักจิตวิทยายังคงสถานภาพของตนเองไว้เหมือนเดิมทุกประการ เพียงแต่ว่าต้องหันมาเป็นพันธมิตรกันและร่วมมือกันแก้ไขข้อบกพร่องของญาณวิทยาแบบดั้งเดิมบนพื้นฐาน ๓ ประการ คือ (Goldmam, 1978 : 217-218)

๑. ญาณวิทยาแบบดั้งเดิมโดยปกติมักจะใช้โมเดลของกระบวนการทางจิตที่ง่ายหรือธรรมดาเกินไป จิตวิทยาเชิงการทดลอง (experimental psychology) สามารถช่วยเพิ่มเติมส่วนนี้ได้

๒. ญาณวิทยาแบบดั้งเดิมไม่ได้คำนึงถึงความ

สามารถและข้อจำกัดของมนุษย์ จิตวิทยาเชิงบรรยาย (descriptive psychology) สามารถชี้ให้เห็นจุดนี้ได้

๓. ญาณวิทยาแบบดั้งเดิมไม่รู้จักรักความผิดพลาดและข้อบกพร่องของตนเอง จิตวิทยาเชิงประจักษ์ (empirical psychology) สามารถเป็นกระจกเงาสะท้อนให้เห็นได้

๔	ญาณวิทยาแบบธรรมชาติ : การหลีกเลี่ยงและทำดีที่เหลว
---	---

ในตอนที่ผ่านมาเป็นการกล่าวถึงขอบเขตและเนื้อหาของญาณวิทยาแบบธรรมชาติ ในตอนนี้จะเป็นการพิจารณาว่าญาณวิทยาแบบธรรมชาติแบบจัดเป็นการหลีกเลี่ยง ส่วนญาณวิทยาแบบธรรมชาติแบบอ่อนเป็นลักษณะทำดีที่เหลว

กล่าวได้ว่า ไควน์ เป็นหัวแถวของนักญาณวิทยาธรรมชาติแบบจัด ไควน์ทิ้งคำถามที่ ๑ ไปเฉยๆ และไม่มีมีการวิจารณ์ญาณวิทยาแบบดั้งเดิมใดๆ ทั้งสิ้น นับได้ว่าเป็นปริศนาอย่างหนึ่งในวงการปรัชญา ถ้าจะถามว่าไควน์มีสิทธิทำได้หรือเปล่า ก็ตอบได้ว่ามีสิทธิแน่นอน การที่ไควน์สลัดทิ้งสถานภาพนักปรัชญาแบบดั้งเดิมแล้วหันไปสวมบทบาทนักจิตวิทยาแทนเป็นเรื่องที่ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรมและไม่ใช่เรื่องแปลก ทุกคนมีสิทธิที่จะ “เข้า” หรือ “ออก” กันทั้งนั้น การที่รอร์ดีวิจารณ์ไควน์ว่าญาณวิทยาแบบธรรมชาติที่ไควน์นำเสนอไม่ได้ให้อะไรเกี่ยวกับปัญหาเรื่องการอ้างเหตุผลสนับสนุน

^{๑๑} แนวคิดที่จัดอยู่ในญาณวิทยาแบบธรรมชาติแบบอ่อนได้แก่ the Darwinian argument และ the argument from mutual interpretability.

(ข้อความเชื่อ) (ดู Rorty : 220-230) เป็นการวิจารณ์ที่ไม่ถูกจุด เพราะไควน์ไม่สนใจที่จะตอบคำถามเช่นนั้นอยู่แล้ว การที่ซากัลโจมตีไควน์ว่า ด้านที่ก๊อานฮูม (Hume) เหมือนกับไควน์ แต่ไม่เห็นด้านที่ทั้งญาณวิทยาเหมือนดังที่ไควน์ทำเลย (ดู sagal, 1987 : 231-332) ก็เป็นการวิจารณ์ที่ไม่เป็นธรรม เพราะด้านที่กับไควน์เป็นคนละคนกันและแต่ละคนต่างก็มีเจตจำนงเสรีที่จะเลือกทางเดินของตนเอง จุดที่จะนำมาพิจารณา ณ ที่นี้ ก็คือ “ควรหรือไม่ที่นักปรัชญาจะแก้ปัญหาหรือหาทางออกโดยการหลีกเลี่ยงปัญหา” มนุษย์เรานั้นมักจะประสบกับปัญหาอยู่เสมอเหมือนดังที่ปราชญ์อินเดียเคยนิยามไว้ว่า “ชีวิตคือกระจกของปัญหา” หรือดังที่พระเยซูเคยตรัสไว้ว่า “ชีวิตของมนุษย์สั้นนัก แต่ก็มีปัญหามากมาย” เมื่อประสบกับปัญหา ก็มีทางเลือกอยู่ ๒ ทาง คือ สู้หรือหนี กล่าวกันว่าคนที่ปรับตัวด้วยการหนีปัญหามักจะประสบความล้มเหลว ในขณะที่คนที่ปรับตัวด้วยการสู้กับปัญหามักจะได้รับความสำเร็จ ข้อความเชื่อนี้จะจริงหรือเท็จประการใด ต้องทำวิจัยดู ซึ่งไม่ได้อยู่ในขอบข่ายของบทความนี้ แต่ถ้าหากข้อความเชื่อนี้จริง นักปรัชญาก็ไม่ควรหาทางออกโดยการหลีกเลี่ยงปัญหา นักวิทยาศาสตร์การแพทย์ไม่เคยทอดทิ้งกับการต่อสู้กับโรคร้ายฉับไฉน นักปรัชญาก็ไม่ควรทอดทิ้งกับการต่อสู้ปัญหานั้น แต่นักปรัชญาแตกต่างจากนักวิทยาศาสตร์ การแพทย์ตรงที่ว่า นักวิทยาศาสตร์การแพทย์นั้นหลังจากที่พิชิตโรคแล้วโรคเล่า ก็มักจะมีโรคใหม่ๆ มาท้าทายความสามารถอยู่เสมอ ส่วนนักปรัชญามักจะพบกับปัญหาเก่าๆ ที่ดูเหมือนว่าจะเป็นปัญหาตลอดกาล เพราะเหตุนี้ นักปรัชญา จึงเกิด

อาการเบื่อหน่ายได้ง่าย ผู้เขียนเชื่อว่าการที่ไควน์ทั้งญาณวิทยาแบบดั้งเดิมไปก็เพราะความเบื่อเป็นเหตุหรือไม่ก็เพราะความเชื่อของเขาที่ว่าไม่มีเส้นแบ่งแยกดินแดนที่เด่นชัดระหว่างปรัชญากับวิทยาศาสตร์ ดังนั้นปรัชญาจึงถูกวิทยาศาสตร์ “กลืน” เหมือนดังที่วิชาเล่นแร่แปรธาตุถูกวิชาเคมีกลืนมาแล้ว ในวงการยุทธจักรนั้น เราคงเคยได้ยินได้ฟังมาว่า จอมยุทธหลายคนเมื่อการฆ่าฟันแล้วอาลายยุทธจักรออกไปอยู่ป่าหรือเปลี่ยนวิถีชีวิตไปเป็นคนธรรมดาสามัญ ถ้าหากจะมีปรากฏการณ์แบบนี้บ้างในวงการปรัชญา ก็ถือว่าไม่ใช่เรื่องแปลก เรื่องนี้คิดว่านักปรัชญาทุกคนรับได้ แต่ที่จะรับไม่ได้ก็คือการที่อาจจะมึนนักญาณวิทยาธรรมชาติแบบจัดบางคนที่ไม่ยอมทิ้งวงการไปเฉยๆ แต่หันมาโจมตีคำถามของญาณวิทยาแบบดั้งเดิมว่าไม่เอาไหน (absurd) เพราะคำถามที่ว่า “เราควรได้มาซึ่งข้อความเชื่อด้วยวิธีใด” เป็นคำถามที่มีนัยสำคัญ (not trivial) คำถามแบบนี้เป็นคำถามที่ถามได้ ไม่ใช่เรื่องน่าหัวเราะ ใครก็ตามที่ตอบคำถามนี้ไม่ได้แล้วบอกว่าคำถามนี้ใช้ไม่ได้เป็นการอ้างเหตุผลที่ฟังไม่ขึ้น เพราะนั่นเป็นการหาเหตุผลเข้าข้างตนเองแบบองุ่นเปรี้ยว (sour grapes) นักปรัชญาบางท่านดังเช่น ซากัล ได้เปรียบเทียบญาณวิทยาแบบธรรมชาติแบบจัดว่าเป็นการฆ่าตัวตายแบบฮาราติริ (sagal : 321) เพราะการฆ่าตัวตายแบบฮาราติรินั้นเป็นการฆ่าตัวตายเพื่อหลีกเลี่ยงจากความเสื่อมเสีย (disgrace) หรือพ่ายแพ้

สำหรับญาณวิทยาธรรมชาติแบบอ่อนนั้น เมื่อดูหลักการที่ว่านักจิตวิทยาและนักปรัชญาต่างคนต่างก็ศึกษาเนื้อหาของตนไป เสร็จแล้วค่อยมาคุย

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเพื่อที่จะทำให้ทั้งสองวิชา
ก้าวหน้าไปพร้อมๆ กันก็ฟังดู “เข้าท่าดี” แต่ครั้นหัน
มาพิจารณาดูในด้านทฤษฎีและสังเกตดูในด้านปฏิบัติ
กลับกลายเป็นเรื่อง “ทีเหลว” ในทางปฏิบัติ ยังไม่เคย
ปรากฏว่านักจิตวิทยาและนักปรัชญามาประชุมแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็นกันอย่างเป็นกิจลักษณะ ในทาง
ด้านทฤษฎีนั้น นักญาณวิทยารวมชาติแบบอ่อนได้
กระทำความผิดพลาดประเภทที่มัวร์เรียกว่าเหตุผล
วิบัติแบบธรรมชาติ (Naturatistic fallacy) เหมือนดังที่
เคยเกิดขึ้นมาแล้วในวงการจริยศาสตร์จากการที่นัก
จริยศาสตร์บางคนพยายามที่จะสรุปจาก “IS” ไปสู่
“OUGHT” ^{๑๒} และเมื่อพิจารณาพื้นฐาน ^๓ ประการที่
โกลด์แมนเสนอ เราจะพบว่าโกลด์แมน พุดราวกับว่า
ญาณวิทยาแบบดั้งเดิมนั้นผิดทุกข้อ ส่วนจิตวิทยาพูด
อะไรก็ถูกทุกอย่าง นี่คือความเข้าใจผิดอย่างมหันต์
เพราะทุกสิ่งที่นักจิตวิทยาพูดไม่จำเป็นต้องจริงหรือ
ถูกเสมอไป ยิ่งกว่านั้น ถึงแม้สิ่งที่นักจิตวิทยาพูดอาจ
จะถูก แต่ก็ไม่เห็นเกี่ยวข้องหรือสนับสนุนงานของนัก
ปรัชญาแต่ประการใด เพื่อมองเห็นได้ชัด โปรด
พิจารณาดูเป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

๑. โกลด์แมนบอกว่าญาณวิทยาแบบดั้งเดิม
โดยปกติแล้ว มักจะใช้โมเดลของกระบวนการทางจิต
ที่ง่ายหรือธรรมดาเกินไป จิตวิทยาทางการทดลอง

สามารถเพิ่มเติมส่วนที่ขาดหายไป ข้อนี้ถือได้ว่า
โกลด์แมนสับสนระหว่างการอ้างเหตุผลสนับสนุน
(justification) กับการอธิบาย (explanation) ^{๑๓} เหมือน
ดังที่ลอค (Locke) เคยประสมมาแล้ว (Rorty : 132) นัก
จิตวิทยาสนใจที่จะศึกษาสัมพันธภาพระหว่างคนกับ
วัตถุ (นับตั้งแต่แสงกระทบผิวของวัตถุแล้วสะท้อน
ผ่านเลนส์นัยน์ตาเข้าไปกระทบเรตินาไปจนกระทั่งถึง
การถอดรหัสสัญญาณของสมอง) ก็ศึกษาไปไม่เห็น
เกี่ยวข้องหรือสนับสนุนการสืบสาวของนักปรัชญาที่
ศึกษาสัมพันธภาพระหว่างคนกับข้อความแต่ประการใด
เรื่องนี้เหมือนกับกรณีของการจาม นักเคมีที่กำลังทำ
การทดลองแล้วเกิดจามขึ้นมา ความเข้าใจเกี่ยวกับการ
จามของนักเคมีย่อมแตกต่างจากนักสรีรวิทยา
ทั้งนี้เพราะนักสรีรวิทยารู้ “กลไก” ของการจามเป็น
อย่างดี ถึงแม้ภายหลังนักเคมีอาจจะเรียนรู้กลไกการ
จามจากนักสรีรวิทยา แต่การรู้หรือไม่รู้กลไกการจาม
ของเขาไม่ได้ขัดขวาง หรือสนับสนุนความสำเร็จหรือ
ล้มเหลวในการทดลองทางเคมีของเขาแต่ประการใด

๒. โกลด์แมนบอกว่า ญาณวิทยาแบบดั้งเดิม
ไม่ได้คำนึงถึงความสามารถและข้อจำกัดของมนุษย์
จิตวิทยาเชิงบรรยายช่วยแก้ไขข้อบกพร่องนี้ได้ ข้อ
นี้นับว่าเป็นการกล่าวหาญาณวิทยาแบบดั้งเดิมอย่าง
ไม่เป็นธรรม เพราะอันที่จริงแล้ว “ควร” (ought) ย่อม

^{๑๒} การสรุปแบบนี้เป็นการกระโดดจากข้อเท็จจริงไปสู่คุณค่า ยกตัวอย่างเช่น “มนุษย์เผ่าหนึ่งในนิวกินีกินคน (ข้อเท็จจริง)
X เป็นมนุษย์เผ่าหนึ่ง (ข้อเท็จจริง) เพราะฉะนั้น X ควรกินคน (คุณค่า) ดูรายละเอียดได้จาก วรรณกรรมใน “อกระชานิยม (Non-
Cognitivism) นำเชื่อถือจริงหรือ” *วารสารธรรมศาสตร์* ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ หน้า ๘๑-๘๓, ๒๕๒๘.

^{๑๓} คำว่า “การอธิบาย” ในที่นี้เกี่ยวข้องกับ “Knowledge of” ส่วน “การอ้างเหตุผลสนับสนุน” เกี่ยวข้องกับ “Knowledge
that” ดู Rorty, *Philosophy and the Mirror of Nature* หน้า 139-148.

บ่งชี้ถึง “สามารถ” (can) เสมอ ไม่มีนักปรัชญาคนไหนเสนอความคิดเห็นในทำนองว่า “มนุษย์ควรเชื่อว่า การเกาหางของตนเองเล่นเป็นความสุขอย่างหนึ่ง” (คำกล่าวนี้ผู้เขียนได้มาจากรองศาสตราจารย์ ดร.มารค ตามไท)

๓. โกลด์แมนบอกว่า ญาณวิทยาแบบดั้งเดิมไม่รู้จักความผิดพลาดและบกพร่องของตนเอง จิตวิทยาเชิงประจักษ์สามารถเป็นกระจกเงาส่องสะท้อนให้เห็นได้ ข้อนี้ยิ่งฟังไม่ขึ้นเพราะมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องอุปนัย การทดลองของนักจิตวิทยาซึ่งทำการทดลองกับคนหรือสัตว์เพียงไม่กี่กรณีแล้วจะมาสสรุปเหมาหมดทุกกรณีย่อมไม่ชอบธรรม ^{๑๔} นับตั้งแต่ฮูมได้ก่อกำเนิดปัญหาให้กับวิธีการอุปนัย ยังไม่เคยมีใครสามารถแก้ปัญหานี้ได้รวมถึงนักจิตวิทยาและนักวิทยาศาสตร์ทั้งปวง

๕ บทสรุป

บัดนี้ เราก็ได้เห็นแล้วว่าญาณวิทยาแบบใหม่ไม่สามารถแทนที่และสนับสนุนญาณวิทยาแบบดั้งเดิมได้ ญาณวิทยาธรรมชาติแบบจัดเป็นทางเลือกที่หลีกเลี่ยงปัญหา ในขณะที่ญาณวิทยาธรรมชาติแบบอ่อนเป็นทางเลือกที่ทำได้ดีที่เหลว และไม่ได้รับสนับสนุน

ญาณวิทยาแบบดั้งเดิมเลย

ในการศึกษาพฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์นั้น เราอาจจะจัดหมวดวิชาออกเป็น ๓ หมวดคือ

๑. จริยศาสตร์เชิงปทัสสถาน (Normative ethics) ผู้ที่รับผิดชอบ คือ นักปรัชญา ^{๑๕} พวกเขาจะสร้างระบบต่างๆ ขึ้นมาเพื่อให้การแนะนำเกี่ยวกับการกระทำที่ควรหรือไม่ควรปฏิบัติ

๒. วิทยาศาสตร์สังคม (social sciences) ผู้ที่รับผิดชอบ คือ นักจิตวิทยา นักสังคมวิทยา และนักมานุษยวิทยา พวกเขาจะศึกษาดูว่ามนุษย์มีพฤติกรรมอย่างไร

๓. อภิจริยศาสตร์ (Meta-ethics) ผู้ที่รับผิดชอบ คือ นักอภิจริยศาสตร์ พวกเขาจะวิเคราะห์การใช้คำในทางจริยศาสตร์

เช่นเดียวกัน ในการศึกษาคำคิดหรือความเชื่อของมนุษย์ เราก็อาจจัดหมวดวิชาออกเป็น ๓ หมวดคือ

๑. ญาณวิทยาเชิงปทัสสถาน (Normative epistemology) ผู้ที่รับผิดชอบ คือ นักปรัชญา

๒. ญาณวิทยาแบบธรรมชาติ หรือจิตวิทยา ผู้ที่รับผิดชอบ คือ นักจิตวิทยา

๓. ปรัชญาวิเคราะห์ (analytic philosophy) ^{๑๖}

^{๑๔} ตัวอย่างของปัญหาเกี่ยวกับอุปนัยที่เห็นได้ชัดคือแนวความคิดบางอย่าง (ไม่ใช่ทั้งหมด) ของฟรอยด์ ฟรอยด์ศึกษาคนไข้ (ที่ไม่ปกติทางจิตตั้งเช่นฮิสทีเรีย) ในเวียนนาแล้วนำผลสรุปมาใช้กับคน (ปกติ) ทั้งโลก โอกาสที่จะพลาดย่อมมีทางเป็นไปได้ เพราะคนไข้ชาวออสเตรียไม่ได้เป็นตัวแทนให้สรุปมนุษย์ทั้งโลก.

^{๑๕} รวมถึง นักจริยศาสตร์ นักศีลธรรมและนักรัฐศาสตร์.

^{๑๖} เพื่อให้สอดคล้องกับอภิจริยศาสตร์ ผู้เขียนขอเรียกว่า “อภิญาณวิทยา” (Meta-epistemology) ซึ่งก็เป็นอันเดียวกันกับปรัชญาวิเคราะห์.

ผู้รับผิดชอบคือนักปรัชญาวิเคราะห์ และนักวิเคราะห์ภาษา พวกเขาจะวิเคราะห์ การใช้ข้อความในทางญาณวิทยา

เราจะเห็นได้ว่าในการศึกษาเกี่ยวกับข้อความเชื่อของมนุษย์นั้นมีหนทางให้เลือกเดินอย่างน้อย ๓ หนทาง มนุษย์ทุกคนมีเจตจำนงเสรีในการที่จะเลือกทางเดินของตน นักปรัชญาก็เป็นมนุษย์ เพราะฉะนั้นจึงมีสิทธิที่จะเลือก “แบบของชีวิต” ได้ตามใจปรารถนา ไควน์พอใจที่จะเลือกทางเดินที่สอง (ญาณวิทยาแบบธรรมชาติ) ในขณะที่รอร์ตีพอใจที่จะเลือกทางเดินที่สาม (ปรัชญาวิเคราะห์) ก็เป็นเรื่องที่ทั้งสองท่านมีสิทธิที่จะกระทำได้ ในเวลาเดียวกัน นักปรัชญาท่านใดอยากเลือกทางเดินที่หนึ่ง (ญาณวิทยาเชิงปทัสสถาน) ก็ย่อมมีสิทธิที่จะกระทำได้เช่นเดียวกัน คนที่เลือกทางเดินที่สองหรือสามไม่มีสิทธิที่จะบังคับคนอื่นให้เลือกทางเดินแบบตน

คราวนี้ถึงเวลาที่จะต้องตอบปัญหาที่ว่า “ญาณวิทยาแบบดั้งเดิมเล็งไม่โตจริงหรือ” คำตอบก็คือไม่จริง ความสำเร็จในวงการปรัชญานั้นไม่เหมือนกับความสำเร็จในวงการแพทย์ ความสำเร็จในวงการแพทย์นั้นดูเหมือนว่าค่อยๆ สะสมไปเรื่อยๆ แต่ความสำเร็จในทางปรัชญานั้นอยู่ที่การชี้ให้เห็นว่าในโลกนี้ไม่มีความรู้หรือความเชื่อระบบใด (ยกเว้นหลักธรรมของศาสนา) ที่เที่ยงแท้แน่นอน นักปรัชญาควรรู้จักแยก

ประเด็นระหว่าง “mystic” กับ “sceptic” ในเรื่องของธรรมะหรือข้อความเชื่อทางศาสนา ศาสตราท่านได้สอนไว้หลังจากที่ท่านได้บรรลุธรรมวิเศษแล้ว เพราะฉะนั้นจึงควรเชื่ออย่างสนิทใจ ส่วนระบบความเชื่ออื่นๆ เกี่ยวกับโลกเป็นสิ่งที่สงสัยได้ ทั้งนี้ก็เพราะโลกเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ข้อความเชื่อทั้งหลายที่เกี่ยวกับโลกก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย ๑๗ นักปรัชญามีหน้าที่อันทรงเกียรติที่จะแสดงให้เห็นว่าโลกรู้ว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ว่าแน่นอน อันที่จริงก็เป็นเพียงทางเลือกอย่างหนึ่งของมนุษย์เท่านั้น ซึ่งสักวันหนึ่งอาจจะใช้ไม่ได้แล้วโยนทิ้งไป นักปรัชญาจึงต้องพร้อมที่จะเผชิญหน้า (confrontation) ๑๘ พร้อมทั้งจะต่อสู้กันทางความคิด แต่ต้องเป็นการต่อสู้ที่ มีมโนลแบบพระพุทธเจ้าหรือโสกราตีส การปะทะกันทางความคิดไม่ใช่เรื่องเสียหาย ถ้าหากทุกคนรู้จักกา รั้วรู้ชนะ รู้ภัยเหมือนกับนักมวยที่ต่อสู้กัน เกียงกันเสร็จแล้วก็ยังเป็นเพื่อนกันได้ ในโรมันสสซาดก มีบันทึกไว้ว่า

เป็นชาวบ้าน	เกียจคร้าน	ไม่ดี
เป็นนักบวช	ไม่สำรวม	ไม่ดี
เป็นผู้ปกครอง	ไม่ใคร่ควมก่อนทำ	ไม่ดี
เป็นบัณฑิต	โกรธง่าย	ไม่ดี

นักปรัชญาเป็นบัณฑิต มหาบัณฑิต หรือ อภิมหาบัณฑิต เพราะฉะนั้นจะต้องไม่โกรธง่าย ค้านท์พูดถูกที่บอกว่าปรัชญา เป็นพื้นฐานของ

๑๗ โอน์สไตน์ เคยกล่าวไว้ว่า “As far as the laws of mathematics refer to reality, they are not certain; and as far as they are certain, they do not refer to reality.”

๑๘ ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับรอร์ตีที่สอนให้หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า ถ้าหากการเสวนาไม่ได้ผล การปะทะกันทางความคิดก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนประเภท “egocentric” หรือ หลงตนเองอย่างขนาดหนัก (arrogant)

ศาสตร์ทั้งปวง ถ้าหากนักปรัชญาไม่กล้าตรวจสอบ
พื้นฐานของศาสตร์อื่นแล้วใครจะกล้าทำ ใครจะกล้า
บอกนักทฤษฎีบางคนที่กำลังหลงคิดว่าทฤษฎีของตน
ยอดเยี่ยมที่สุดเพราะมันเป็นวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ก็
เพราะสิ่งที่เรียกว่าเป็นวิทยาศาสตร์นั้นไม่จำเป็นต้อง
ถูกเสมอไป

คนที่คิดว่าญาณวิทยาแบบดั้งเดิมเล็ยงไม่โต
หรือล้มละลายแล้วเป็นคนที่เข้าใจผิด ยิ่งคนที่คิดว่า
อภิปรัชญาตายแล้วยังเข้าใจผิดอย่างขนาดหนัก ๑๙
ความจริงญาณวิทยาและอภิปรัชญาเปรียบเสมือนด้าน
๒ ด้านของเหรียญเดียวกัน บางยุคอาจเน้นหนักไป
ในด้านหัวบางยุคก็เน้นหนักในด้านก้อย แต่ทั้งสองก็
อยู่คู่กันมาโดยตลอดในฐานะเป็นแก่นของปรัชญา
ตะวันตก ทั้งอภิปรัชญาและญาณวิทยาควรอยู่ใน

ฐานะที่เท่าเทียมกัน การเน้นแต่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง
ย่อมนำไปสู่ความผิดพลาดได้ง่าย หากเน้นแต่
อภิปรัชญาเพียงอย่างเดียวอาจนำไปสู่ความว่างเปล่า
(emptiness) ในทำนองเดียวกันหากเน้นแต่เพียงญาณ
วิทยาก็อาจนำไปสู่โซลิปซิสซึม (Solipsism) ซึ่งเป็นแนว
ความคิดที่สอนว่า "อาตมา" และ "สิ่งที่อยู่ในความคิด
ของอาตมา" เท่านั้นที่เป็นจริง

ดังนั้นคนที่เลือกทางเดินชีวิตเป็นนักปรัชญา
(แบบตะวันตก) จึงควรภูมิใจกับความสำเร็จของ
ปรัชญาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สำหรับคนที่หันหลังให้
กับวงการ เราก็คงไม่ทำอะไรเขา นอกจากกล่าวคำอำลา
และอวยพร และสำหรับคนที่กำลังจะเข้าสู่วงการเรา
ควรกล่าวทักทายปราศรัยแบบเดียวกับ ดีก ซีโร่ว่า
"ยินดีต้อนรับ"

๑๙ อภิปรัชญาเป็นเงื่อนไขจำเป็นอย่างหนึ่ง (necessary condition) ของทั้งศาสนาและวิทยาศาสตร์ トラบใดที่
ศาสนาและวิทยาศาสตร์ "ยังมีชีวิตอยู่" นั้นย่อมเป็นหลักฐานยืนยันได้เป็นอย่างดีว่าอภิปรัชญา "ยังไม่ตาย"